

2. FORDOMMER

Omfang: 4 samlinger, hver på 3 timer

Målgruppe: Ungdom og voksne i alle aldre

Mål: Stimulere til økt forståelse og gjensidig respekt

Tema: Fordommer

Deltemaer:

1. Hvordan dannes vår oppfatning av andre mennesker?
2. Kunnskap – fordommers verste fiende?
3. Fiendebilder – hvordan de skapes og hvordan de avlives
4. Veien til aksept og respekt

FORDOMMER

Innledning

Vi har alle et eget sett av fordommer. Ordet forbindes av de fleste med noe negativt, noe man helst ikke skal ha. Ordet betyr jo "dom som felles på forhånd". Ingen av oss kan med hånden på hjertet si at vi ikke har oppfatninger av mennesker eller saker, hvor vi verken kjenner menneskene eller de sakene vi har meninger om. Men det behøver ikke være noe farlig eller negativt i dette. Det er nødvendig for oss at vi danner oss forestillinger om andre mennesker for at vi kan orientere oss sosialt.

Ofte er våre fordommer bygget på feilaktig informasjon, og de gir et skjevt bilde av våre omgivelser. Dersom vi ikke er villige til å justere våre fordommer i møtet med andre mennesker og kulturer, blir de fort en trussel mot mellommenneskelige relasjoner. Dette kan få svært uheldige, ja farlige, konsekvenser.

Våre fordommer behøver ikke nødvendigvis være negative, men de er gjerne oppfatninger og konklusjoner som trekkes uten tilstrekkelig kjennskap. I møte med andre mennesker, særlig de som kommer fra andre miljøer eller kulturer, kan imidlertid fordommer hindre en naturlig kommunikasjon og representere et problem i møte med "den fremmede".

At vi har fordommer betyr ikke at vi er rasister. Fordommer kan lede til rasisme, men ordene har helt forskjellig betydning. Rasisme er en oppfatning eller en ideologi som betyr at man mener man kan dele opp menneskeheten i raser ut fra biologiske kriterier, hvor en eller flere raser er andre raser overlegne. De fordommer som springer ut fra en slik oppfatning kalles gjerne "rasefordommer". Slike fordommer må bekjempes. Det å erkjenne at man har fordommer, er viktig for at man skal kunne bekjempe rasisme og rasefordommer. Det er mange utslag av rasefordommer som møter oss i hverdagen. Dette problemet skal vi komme tilbake til i gruppesamtalene.

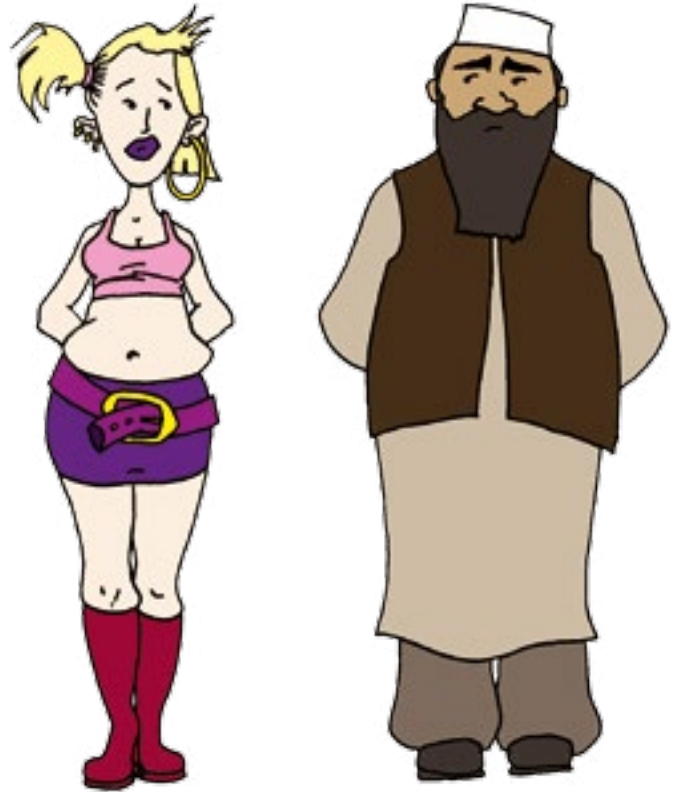
Det er også fristende å tro at dersom man har lest en del om et land eller en kultur og hvordan menneskene som bor der er, så er alle mennesker fra denne kulturen slik eller slik. Mange som kommer til Norge har lest om nordmenn og norsk kultur, kanskje i turistbrosjyrer. Når de kommer hit, finner de snart ut at ikke alle nordmenn går i bunad. Det er viktig å være klar over at vi aldri kan vite hvordan et menneske er, før vi har blitt kjent på et personlig plan. Kanskje vi da finner ut at nordmenn og flyktninger fra Burma er mer like enn forskjellen i kultur skulle tilsi.

Deltema 1:

Hvordan dannes vår oppfatning av andre mennesker?

Situasjon:

En av elevene ved en folkehøgskole kom fra et tradisjonelt hjem i Trøndelag. Hun ble plassert på samme rom som en Oslojente som alltid kledde seg i svart og som hadde ringer både her og der (la oss kalle henne "Anja"). I en time hvor man snakket om fordommer, sa hun: "Jeg var helt sikker på at jeg

Omfang: 4 samlinger, hver på 3 timer

Målgruppe: Ungdom og voksne i alle aldre

Mål: Stimulere til økt forståelse og gjensidig respekt

Tema: Fordommer

Deltemaer:

1. Hvordan dannes vår oppfatning av andre mennesker?
2. Kunnskap – fordommers verste fiende?
3. Fiendebilder – hvordan de skapes og hvordan de avlives
4. Veien til aksept og respekt

Hjelpemidler:

Eksempler fra norske aviser.

Sang og musikk: Odd Børretzen: "Hva tror vi på nå?" (teksten finner du etter deltema 4)

Kirsten Bråten Berg: "Fra Setesdal til Senegal" CD utgitt av Kirkelig kulturverksted.

Ugledikt III av Arild Nyquist (teksten finner du etter deltema)

med en gang visste hvordan Anja var, men jeg må innrømme at jeg tok helt feil, ingenting av det jeg trodde stemte."

Reflekter rundt denne situasjonen.

Spørsmål til samtale:

“De kommer i stadig større grupper hit til byen. De tar jobbene fra oss og stiller stadig større krav om sosiale goder. De foretrekker å isolere seg i egne bydeler; særlig kvinnene gidder ikke lære seg språket vårt, og de forlanger at barna deres skal gå i egne klasser. Så snart de har skrappt sammen nok penger, sender de billetter til hjemlandet, slik at nære og fjerne slektninger også kan følge dem hit.” La gruppen fundere over når og om hvem dette er sagt. Sitatet er en oversettelse fra en avis i Chicago, USA, skrevet på 1800-tallet, om norske innvandrere!

- Hva er det første du legger merke til når du møter et fremmed menneske?
- Hva har utseendet å si for dine tanker og forestillinger om andre?
- Hva har media fortalt deg om hvordan ulike grupper av mennesker er eller oppfører seg? Velg nærliggende eksempler: “bergensere”, “nordlendinger”, “Oslo-folk”, eller geografisk fjernere grupper som: “amerikanere”, “afrikanere”, “spanjoler”, “israelere”, “palestinere” eller innvandrergrupper i nærmiljøet som somaliere, vietnamesere, iranere eller jøder og muslimer o.a.
- Hvilken innflytelse har din oppfatning av deg selv på hvordan du oppfatter andre?

Deltema 2:

Kunnskap – fordommers verste fiende?

Situasjon 1:

“Mitt inntrykk av folk fra Balkan, er at de aldri kan holde fred med hverandre, de griper til våpen for den minste ting og eier ikke respekt for andres liv og eiendom. Nå har jeg lest et par bøker om disse folkegruppene historie gjennom nesten tusen år, og jeg tenker helt annerledes om dem...”

Situasjon 2:

“De er muslimer alle sammen. De kommer til å overta styre og stell i Norge etter hvert. Det kan bli farlig...”

Reflekter rundt disse situasjonene.

I 2006 mente 59 % av Norges befolkning at Norge bør begrense innvandringen av muslimer. Året før var tallet 24 % (Integreringsbarometeret 2006, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet).

I en artikkel i Morgenbladet (august 2011) skriver Lars Østby (seniorforsker i Statistisk sentralbyrå (SSB) at SSB anslår at antall muslimer i Norge i dag ligger et sted mellom 100 000 og 185 000, det vil si 2-4 % av befolkningen. De anslår at muslimene i 2060 vil utgjøre 6-7 %.

Basert på statistikk fra SSB har Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA) funnet at ca. 59 % av innvandrerne pr januar 2009 kommer fra land der kristendom er største religion og 28 % kommer fra land der islam er største religion.

Spørsmål til samtale:

Lytt på Odd Børretzens sang “Hva tror vi på nå?”, eller les teksten og drøft hvilken virkning kunnskap, eller mangel på kunnskap har for mellommenneskelig forståelse.

- På hvilken måte kan vi best øke vår kunnskap om oss selv og andre mennesker?
- Hva ser dere på som viktigst å få vite om andre menneskers bakgrunn?
- Hvorfor tror dere så mange nordmenn er skeptiske til muslimer? Diskuter hva som er fakta og hva er fordommer.
- Kan økt kunnskap også forsterke fordommer – i så fall hvordan?

Deltema 3:

Fiendebilder – hvordan de skapes og hvordan de avlives

Situasjon 1:

I boken “Populærmusikk fra Vittula” av Mikael Niemi (Pax forlag 2002) finner vi et premieeksempel på hvordan fiendskap går i arv. En far tar sin sønn til side når han når konfirmasjonsalderen og forteller ham i all fortrolighet hvem som gjennom generasjoner har hatet hverandre i bygda, og han pålegger sin sønn å føre dette hatet videre til neste generasjon. Slik har det alltid vært!

Situasjon 2:

I en konflikt mellom folkegrupper og nasjoner dannes det fort myter. Tanker, fortellinger og oppfatninger av hvordan “de andre” er. En av de vanskeligste konflikter i vår tid, er den mellom jøder og palestinere. Mange jøder tenker på en palestinere som en potensiell selvmordsbomber... og mange palestinere tenker på en jøde som en som kommer for å ta deres land og rive deres hus.

Situasjon 3:

22. juli 2011 vil stå som en av de verste dager i Norges historie etter andre verdenskrig. Regjeringskvartalet ble bombet og AUF-ungdommer ble regelrett skutt ned på Utøya. Totalt 77 ble drept. Før det ble klart at det var en nordmann som stod bak udåden, trodde en del nordmenn at dette måtte være en muslimsk terrorist. Mange norske innvandrere torde ikke å gå ut på gatene av frykt for å bli angrepet.

Kommenter situasjonene og forsøk å komme opp med mulige måter å avlive fiendebilder og myter.

Spørsmål til samtale:

- Les igjennom avisene og hør på nyhetsopplesningene på TV gjennom en periode. Hvordan har temaer som rasisme, terrorisme, islam og homofili blitt presentert og debattert?
- Hvilke elementer er viktigst for dannelsen av fiendebilder, og hvem bestemmer våre oppfatninger om hvem som er våre “fiender”?
- Diskuter forholdet mellom “fordommer” og “rasisme”.
- Hvordan kan “hverdagsrasismen” komme til uttrykk?

- e. Beskriv noen typiske "fiendebilder". Hvordan har de utviklet seg?
- f. Drøft forholdet mellom "generalisering" og "fiendebilder".
- g. Hvordan mener dere man best kan avlive de mytene som oftest er bakgrunnen for fiendebilder?

Deltema 4:

Veien til aksept og respekt

Situasjon 1:

Hun flyttet fra et sted hvor man i menigheten hun tilhørte, helst ikke skulle ha avvikende meninger fra dem som ble presentert av lederne. I den menigheten hun kom til, opplevde hun at noen diskuterte ganske kraftig og hevdet helt motsatte synspunkter i viktige saker, og like etterpå kunne de sitte sammen som gode venner og drikke kaffe. Går slikt virkelig an?

Situasjon 2:

Følgende samtale utspant seg ved middagsbordet: Kari: "På veien hjem fra skolen i dag gikk jeg gjennom parken. Der satt det en gammel gubbe og halvsov. Han var skitten og ustelt – sikkert rusa. Jeg ba ham pelle seg vekk, og så løp jeg." Mor: "Det var dårlig gjort, Kari. Mannen kunne være syk, hva vet du? Du må vise respekt for mennesker selv om de ikke ser særlig bra ut!" Kari: "Respekt? Hva mener du med det, mor?" Ja, hva mente hun med det?

Situasjon 3:

Martin Luther King jr. har sagt følgende:

*Mennesker hater hverandre fordi de frykter hverandre.
De frykter hverandre fordi de ikke kjenner hverandre.
De kjenner ikke hverandre fordi de ikke har kontakt med hverandre.
De har ingen kontakt med hverandre fordi de lever atskilt.*

Samtal om hva dette betyr for dere i deres sammenheng.

Spørsmål til samtale:

- a. Hva er forskjellen på "fordommer" og saklig uenighet?
- b. I gruppen deres er det sikkert flere forskjellige mennesketyper representert. Hva mener dere beskriver forskjelligheten mellom dere?
- c. Hvordan kan man akseptere et annet menneske som et medmenneske, samtidig som man er uenig i handlemåten eller synspunktene til den andre?
- d. Hva ligger det i begrepet "respekt", og hvordan kommer det til uttrykk at man respekterer et annet menneske?
- e. Les om Jesu møte med den samaritanske kvinne i Johannes evangelium 4,1-26. Hvordan møtte Jesus denne kvinnen som var annerledes. Hun var utlending, prostituert, tilhørte en annen religion og var utestengt fra det gode selskap? Hva kan vi lære av denne fortellingen om våre egne holdninger til de som er annerledes?
- f. Les diktet Ugledikt III av Arild Nyquist. Samtal om innholdet. Hva kan vi lære av dette diktet?

Odd Børretzen:

*En gang trodde folk at hekser burde brennes
at jøder hadde horn (under håret) og burde
sendes
i hvert fall til Sverige (eller bortover der)
trodde folk på
hva tror vi på nå?
En gang trodde folk at jorden var flat (som en kake) og stor
det trodde (f.eks.) min bestemor
at jorden var jo stor - mens hun levde -
min bestemor
uendelig stor*

MIIN MORMOR hadde aldri sett en neger, men hun hadde sett bilder av en, nemlig et bilde i Allers illustrerte Familieblad av Benjamin "Evil" Washington. Han var neger **og myrdet fire mennesker i Visconsin og ble henrettet i St. Quentin i 1921.**

*Sett en neger? Jeg tror ikke hun noen gang så en svenske.
For verden var meget stor den gangen min bestemor levde.
Uendelig stor.*

Jeg skal forsøke å fortelle hvor stor verden var:

Min bestemor bodde i Øvre Sirdal i Vest-Agder. Vi, dvs. mine foreldre, mine to brødre og jeg, bodde på Grorud.

En gang kom min bestemor på besøk til jul. Da hadde hun først gått, på sine bein, tre mil til Tonstad. Der overnattet hun hos sin søster, som bodde der. Neste dag tok hun en liten vedfyrt dampbåt over Sirdalsvatnet til Moi. Derfra reiste hun med tog til Flekkefjord hvor hun overnattet hos en annen søster som var gift med postmesteren i Flekkefjord. Tredje dagen tok hun kystruta, Gansfjorden, Stavangerske Dampskibsselskap, til Oslo. Det tok to døgn. Hun hadde altså reist i fire døgn fra Vest-Agder til Oslo. Og enda var det en time igjen med bussen til Grorud.

Det er klart at verden var stor. Da hun kom, hadde hun fotsid, svart kjole med slätte knapper hele veien ned fra halsen. Til hverdags gikk hun med tresko, men på reise hadde hun svarte sko. Hun hadde en koffert og en brun pappeske.

Min bestemor hadde altså aldri sett en neger og sannsynligvis aldri sett en svenske. Men hun hatet svensker fordi hennes yngste bror, Jørn, ble stukket med kniv av en svenske på en bar i Detroit i 1918. Senere viste det seg at han ikke var svensk, men tysk, men visstnok med svensk mor. Eller var det far?

Min bestemor var ganske liten av vekst. En liten dame i svart fotsid kjole. Hun var meget snill mot oss barn. Hun stekte rislapper og sa:

"No må di være gilde, bodn, og ete dokke mette".

Min bestemor visste at negre drepte folk i Amerika, at svensker stakk med kniv. Dertil, kom det fram, mislikte hun katolikker, tyskere, jøder og utlendinger. Hun regnet dem som ukristelige (hun var sterkt troende), umoralske, upålitelige. Dertil henfalne til drikk, for hva skulle de ellers på den baren i Detroit? Min vesle mormor var rasist. Hun var snill. Hun hadde sett nissen flere ganger i kveldsmørket utenfor kjøkkenglaset. Vi var hjemme hos henne i sommerferien og hun viste meg

stedet hvor nissen hadde stått. "Der sto han og glåbte. Ein liden tasse." Hun var, naturligvis rasist, og jeg var meget glad i henne.

Hun, min bestemor, var rasist, men det var ikke så farlig, for hun møtte ingen svensker og ingen negre og ingen katolikker for verden var så stor. De visste ikke hva hun mente om dem og hva de mente om henne er ikke godt å si. Hun var redd for svensker, negre og kinesere og det er ikke mye å si på det, for hva visste hun om kinesere? Når man tenker på hvor langt det var, den gangen, fra Øvre Sirdal til Grorud, hvor langt var det ikke da til Kina?

Redd for kinesere? Hun var redd for stavangerfolk, min mormor, mens hun levde. Hun er død nå, for mange år siden.

En gang trodde folk at (f.eks.) en skomaker burde holde kjøft og ikke tro at han var f.eks. baker

kort sagt: Burde bli ved sin lest trodde folk var best (det trodde de på) hva tror vi på nå? Min vesle mormor trodde at jorden var flat - og stor men tiden går. Hva er det nå vi tror?

Fra CD innspillingen:

"Noen ganger er det all right"

Gjengitt med tillatelse fra forfatteren

Ugledikt III av Arild Nyquist

Hallo, langt der inne i skogen?
 Er du der, langt der inne i skogen?
 Gjemmer du deg, langt, langt der inne i skogen og ikke vil komme ut?
 Kom ut da vel, du som gjemmer deg langt, langt inne i skogen og ikke vil komme ut. Jeg vil så gjerne hilse på deg, og bli kjent med deg, og snakke med deg – og så kan du hilse på meg, og snakke med meg, og bli kjent med meg du også.
 Jeg synes det er dumt at du gjemmer deg langt der inne i skogen og ikke se meg, og at jeg står her ute på veien og ikke kan se deg – for hvis vi ikke kan se hverandre, og snakke med hverandre, tenker vi kanskje stygge tanker om hverandre – du tror at jeg er tyv, og jeg tror at du er tyv, og du tror at jeg er stor og stygg og sterk og vil slå deg, og jeg tror at du er stor og stygg og sterk og vil slå meg, og du tenker at jeg spytter på deg, og jeg tenker at du spytter meg – og slik står vi langt, langt fra hverandre og tenker dumme stygge ting om hverandre. Derfor roper jeg på deg nå, jeg roper så høyt jeg bare kan: Kom ut av skogen! Kom ut og hils på meg da! ... Vil du ikke sier du? Tør du ikke sier du? Vil du at jeg skal komme inn til deg i stedet? Ja, da kommer jeg da. Nå kommer jeg. ...

(Trykket etter tillatelse fra rettighetsinnehaver)